

Fundet blandt gamle bøger

Ved HANNE MATHIESEN, Thisted Museum

Historisk Årbog har fået tilsendt det lille skrift "Conradine Bruhns erindringer og optegnelser", der rummer erindringer for forskellige større vestjyske gårde i første halvdel af forrige århundrede. Heftet er fundet iblandt nogle gamle bøger i USA og siden sendt til Anton Hornstrup i Nors, som venligst har udlånt det.

Herregårdenes tid er forlængst forbi. I Thy og Hanherred er endog de fleste af fordums herregårdsbygninger forsvundet; og kun fra de færreste er der efterladt erindringer og optegnelser om datidens herregårdsliv.

Men Kjølbysgaard i Hunstrup sogn er en undtagelse.

En af gårdens ejere - en talentfuld og smuk kvinde - markerede sig så stærkt i datiden, at hun udråbtes til heks: et eftermæle, der fortsat hefter ved hende. Anne Søe og hendes mand Enevold Berregaard ejede Kjølbysgaard fra 1689. Foruden denne ejede de flere andre større gårde, og den betydelige formue, de sammen oparbejdede, hidrører fra vellykket spekulation og omfattende pengeudlån.

Kjølbysgaard blev stamhus for den 1726 adlede slægt Berregaard, der ejede gården indtil 1804. Tragiske familieforhold bevirkede, at stamhusstifternes oldebarn ønskede stamhusklausulerne ophævet. Han solgte gården til proprietær Chr. Overgaard, der tidligere havde været forvalter på Vesløgsgaard; den hørte ind under stamhusets ejendomme.

Allerede ved den tid var der solgt en del bøndergods fra. Med salget af stamhuset kom Kjølbysgaard ind i den malstrøm, der hed godsslagtninger. Køb og salg fulgte hurtigt på hinanden, ingen blev længe ved de gamle gårde, de fleste forlod dem med gevinst, og efter hver handel var der solgt en del af tilliggendet fra.

Chr. Overgaard beholdt således gården i to år. Så erhvervedes den af de på den tid meget kendte ejendomshandlere brødrene Christian og Nikolaj Schønau.

Christian Schønau var byfoged i Lemvig, og Nikolaj Schønau, der ligeledes var jurist, flyttede 1806 med sin hustru Vilhelmine Marie Christine Warelmann ind på Kjølbysgaard. 1808 solgte brødrene gården til birkeskriver ved Rystensteen gods Arent Peter Warelmann, der var svigerfader til Nikolaj Schønau.

Indtil 1816 boede de to generationer sammen på gården, men de følgende tre år nedsatte Schønau sig i Thisted som købmand. Det gik ikke; og ægteparret flyttede tilbage til Kjølbysgaard, hvor de blev boende til 1833.

Hovedbygningen var nyopført i stamhus tiden (1766) af Villum Berregaard i ét stokværk over høj kælder, og den store lade, som nogle måske endnu erindrere, blev bygget af Nikolaj Schønau i 1825.

Efter svigerfaderens død 1831 afhændede Schønau 1833 gården til proprietær Hans Schou til Abildgaard (Grurup sogn). 1848 solgte Hans Schou til Peter F. Lange, der kom fra Ø. Hanherred. Han solgte den igen til Adolf Carl Johan Karll.

1875 skiftede Kjølbysgaard atter ejer; denne gang blev den købt af herredsfuldmægtig Hans Rudolf Andersen, Løgstør. Ved sit ægteskab med Marie Elisabeth Birgitte

Nørgaard fra Aggersborggaard kom han ind i en gammel bondeslægt med sans for jordens værdi. H. R. Andersen døde i 1894, men hans enke drev gården videre til sin død i 1914. Da ingen af børnene ønskede at overtage den gamle herregård, afhændedes den i 1915 til Thylands Udstykningsforening. I vinteren 1918-19 blev hovedbygningen revet ned.

Der findes kun spredte oplysninger om Kjølbysgaards udseende, men i Historisk Årbog for Thisted Amt 1917 beskrev J. C. Jacobsen, Øsløs den således:

Det Berregårdske og Reus-Plauenske våben, der var opsat over hovedtrappen.

"Kjølbysgaards Hovedbygning er opført af Conferentsraad Willum Berregaard i to Stokværk, hvoraf den nederste er en Kælderetage. Fra Gaarden op til Stueetagen fører en svær Stentrappe med Jærnrækværk, og over Indgangsdøren paa en Kvist findes det berregaardske og det reus-plauenske Vaaben samt Bogstaverne: W. B. - B. A. A. -G. R. v. Pl., hvilke skal sige: Willum Berregaard - Beate Antonia Augusta - Grevinde af Reus Plauen.

Det berregaardske Vaaben har følgende Sammensætning:

Skjoldet er tværdelt ved en Bjælke, som er skaktavlet i tre Rader af Rødt og Sølv, øverste Felt blaat, deri tre seksoddede Guld-Stjerner jævnsides; nederste Felt Sølv, hvori én paa en grøn Høj staaende hvid rødbenet Trane. Paa Hjælmen en seksoddet Guld-Stjerne mellem to hvide Ørnevinger.

Fra Haven fører en smuk trappe op til en aaben Veranda, hvorfra en Dør fører ind til den store Havesal; her findes to prægtige Marmorkamner, over hvilke der forhen var opstillet to legemstore oliemalede Portrætter af Justitsraad Enevold Berregaard og Fru Anne Søe. Disse portrætter er nu fjernede og ført til København¹).

I den 70 Alen lange Bygning findes ialt henvend en Snes Værelser i Stueetagen; i flere af disse findes gamle Loftsmalerier af fransk Skole og sjældne Silketapeter fra den Tid, Bygningen blev opført. Et af værelserne benævnes Himmerige, medens et andet har det afskrækkende Navn Helvede. Hvorfor sidstnævnte har faaet dette Navn, vides ikke, men maaske staar det i Forbindelse med Sagnene, der fortæller, at Fru Anne Søe spøgede paa Gaarden. Baade dette og flere af de øvrige Værelser vidner om, at en Hovedreparation tiltrænges.

¹ Takket være Thyboforeningen blev billederne i 1943 ført tilbage til Thy.

I Kælderetagen er en Mængde større og mindre Rum og Gange, der dels har været anvendt til Brænde, Mad- og Drikkevarer af forskellig Slags, dels til Spise- og Opholdsrum for Tyendet. Indgangen findes under Hovedtrappen til Gaarden. Et Par interessante Trappeopgange fører fra øverste til nederste Etage.

Over Havedøren er indsat en Sandstensplade med en latinsk Indskrift, som i Oversættelse lyder:

Enevold Berregaard

Anna Søe.

»Til evigt Æreminde om Bedstefaderen Justitsraad Enevold Berregaard, Grundlæggeren af dette Stamhus, paa hans venlige Befaling og for hans testamenterede Pengemidler har Willum Berregaard, Ridder af D. . . osv. taknemligt og beredvilligt opført denne Bygning 1766».

I den store Have er ikke faa ældre Træer, og der findes også flere skønne Partier, men man kan nok se, at den trænger til en kyndig Haand; hvis denne kommer, er der ingen Tvivl om, at Kølbygaards Have, som den ligger der med udmærket Læ for Vestenvinden og aaben for sol, kan blive en yndig Plet.

Og her i Haven med Udsigt mod den smukke, hvide Facade, der hist og her skjules af Træer og Blomsterbuske, og mod den skønne Trappeopgang, der garderes af Roser og Guldregn, tager vi Afsked med den gamle Herregaard».

Nikolaj Schønaus datter, Conradine (gift Bruhn) kom i sit ægteskab til at bo på Rydbjerg i Velling sogn ved Ringkøbing.

Hun mindedes sine barne- og ungdomsår i Hunstrup med så stor glæde, at hun fik en lokal tømrer til at lave en model af Kjølbysgaard's hovedbygning. Den kan nu ses på museet i Thisted.

Forfatteren Hans Kirk, der var dattersøn af H. R. Andersen, har ligeledes beskrevet Kjølbysgaard og sin mormoder i erindringsbilleder fra barndommen. Tydeligvis er myte, fantasi og virkelighed også for ham gået op i en højere enhed, som det står at læse i fortællingen "Landstingsvalg":

"I den store have med dens lange alleer af elmetræer hænger der glitrende edderkoppespind mellem grenene, og det blanke ral i havegangene knaser mildt under ens fødder. I morgenduggen er nogle af de runde sten så gule og skinnende, at man kan tro, det er rav. Men når man tager stenen op og bider i den, er den hård og kold og altså bare en ganske almindelig sten.

Jeg vågner altid tidligt og ligger stille, til mormor står op.

Imens ligger jeg og kigger på de gamle malerier, som er indfældet i panelet. Et af dem er mørkt af ælde, det forestiller en flod, der snor sig gennem et landskab med bjerge og træer, og ved floden står en kvinde i rød kjole og er ved at løfte en dreng op på en kridhvid hest. Hvor mon de skal hen, og hvor har de været? De er nok blevet færgen over floden, en gammel mand står ved siden af og støtter sig til sin vandringsstav, måske er det drengens bedstefar. Han har langt gråt skæg og kan godt ligne min egen farfar i Harboøre.

Oppe under loftet i et hjørne af stuen sidder en stor rusten krog i en øsken, hvad den egentlig skal tjene til, er der ingen, som mere ved. Men krognen må ikke tages ud af øskenen, langt mindre fjernes, for så kommer der et forskrækkeligt spøgeri. Der er mange spøgelses på gården, og pigerne er tit bange om aftenen, og der er ingen, der bryder sig om at gå forbi gården og kirken, når det er blevet mørkt. Men mormor tror ikke på spøgelses, når der lyder tunge bump og ligesom halvkvælte skrig om natten, siger hun, at det er rotter eller mårer, som holder til på det store mørke loft med det gamle ur, hvis skive er indfældet i muren over hovedbygningens indgangsdør, og som vist ikke har været i gang i hundrede år. Eller måske er det et par vilde katte, som er sluppet ind i kælderens. For spøgelses kan det ikke være, de er ikke til.

Her er mørmede parketgulve, loftsmalerier, knirkende egetræstrapper og falmede og mølædte silketapeter. Over de to marmorkaminer i salen hænger de store malerier af Anna Søe og hendes mand. Han er en hovmodig, rødmosset borgmester, hvis mave bugner bag den broderede brokadesvest, men han ser såmænd meget skikkelig ud. Det gør hun ikke. Hun er mager i sin struttende silkekjole, hendes ansigt er gulligt og hårdt i trækkene, men øjnene er jeg mest bange for. De er små og frygtelig onde, og de følger en, når man løber gennem salen til havetrappen. Det er, som om de siger: Hvad har du her at gøre? Pas på, jeg ikke kommer i nat og slår kløerne i dig.

Hun var en hegs, var Anna Søe, det ved pigerne og hver karl i stalden. Hun svor falsk ed for at få andre folks jord, og hun var meget rig og ond, og sin egen søn slog hun ihjel ved at lade en bjælke falde ned i hovedet på ham, mens han sov. Da hun skulle dø, blev hun hentet af en sort hund med rød, flammende tunge i det frygtelige gab, det var selve djævelen, der hentede hende til Helvede. Sådan hedder også et af gårdens værelser, et stort tomt og uhyggeligt rum, og et andet hedder Himmerige, og der er marmorkamin og loftsmaleri med en nøgen pige omgivet af tykke, lyserøde engle. Det er mit store ønske engang at få lov til at sove i den gamle himmelseng, som står der, og alligevel gyser jeg lidt ved tanken, for det var måske i den seng, sønnen blev slået ihjel, og så kan det jo være, at han også spøger.

Men jeg er ikke stor nok til at sove i Himmerig, jeg sover i mormors soveværelse. Og om natten synes jeg en gang imellem, at der rumler som af en tung vogn gennem gården, og det er nok Anna Søe, som kommer kørende i sin karet med fire kulsorte heste fra sin grav i Thisted kirke. Og jeg tænker på, om den tykke borgmester, som ligger begravet ved siden af hende, mon er med på spøgelsesturen. Men han har jo ikke gjort noget, så han

spøger vel ikke, og mormor siger, at det bare er et tordenvejr, som langt borte trækker ud mod havet”. - - -

Men lad os nu se på Conradine Schönaus erindringer, som hun nedskrev i 1874.

Heftet er udgivet af to af hendes børn i 1916 og rummer mange interessante personal- og kulturhistoriske oplysninger fra første halvdel af forrige århundrede.

På forunderlig vis er heftet, der her citeres fra, fundet i en bunke gamle bøger i Montana, USA, og sendt tilbage til Thy, for nu i uddrag at blive præsenteret for årbogens læsere.

fundet iblant nogle gamle bøger i Hamilton Montana U.S.A.
Pete Kristensen
117 Barnes
Alva, 93717
Oklaoma U.S.A.

Visse af Conradine Bruhns og udgavernes oplysninger er fejlhuskede, hvorfor der i noterne til artiklen er vedføjet de korrekte, ligesom der er redigeret i teksten, så deres erindringer er lettere for en eftertid at forstå.

Af Conradine Bruhns Erindringer og Optegnelser

Dalagergaard, 21. Juli 1874.

Saa kjær mine Barndoms minder er mig, og saa tit jeg drømmer mig i mit Barndomshjem, i Kreds af mine Forældre, Bedsteforældre og Søskende, saa havde jeg dog ikke tænkt at nedskrive, hvad jeg har oplevet, naar du ikke, min kjære ældste Søn Nikolaj²⁾, havde opfordret mig dertil; du vil nok modtage, hvad jeg har samlet, om end det bliver noget usammenhængende.

Mit Barndomshjem og mit og mine Søskendes Fødested var Kjølbysgaard, 2 smaa Mil nordøst for Thisted i Thy; der boede mine Forældre fra Foraaret 1805 til Foraaret 1832. Min Fader³⁾ købte Gaarden, saa vidt jeg ved, af en Kammerherre Berregaard⁴⁾, som da boede i Kjøbenhavn, men tidligere havde boet der i sit første Ægteskab, hvis Slægtnavn⁵⁾ jeg ikke har hørt, men derimod har hørt hende rose som en prægtig Kone, af Menigmand der i Egnen. Hun døde af Børnekopper tilligemed en lille Datter, det yngste Barn. - -

Kammerherren, der nedstammede fra den for sin Gjerrighed og Rigdom bekjendte Anna Søs fra Thisted,

giftede sig igjen med en Søster til hans første Kone og flyttede til Kjøbenhavn, men efter en Tids Forløb skiltes de. - - -

Stamfaderen, Kammerherre Berregaard, og hans Hustru Anna Søs var i oliemalet Legemsstørrelse indfattede i en Gibskant over de to Marmorkaminer i Havestuen; vistnok godt malede, da til stor Forundring for vi Børn, der var vant til at se dem, mange Fremmede ængstede sig for at gaa igjennem Stuen, da de syntes, Anna Søs Øjne fulgte dem, hvor de gik. Under en senere Ejer er de af Kaadhed beskadiget og ligger endnu maaske paa Loftet⁶⁾. Anna Søs var to Gange gift, om først eller sidst med en Lang eller Lange⁷⁾, mindes jeg ikke, men de rige Gaver, hun skjænkede til Thisted Kirke, skaffede hende med begge Mænd i et Billede Plads i Kirken og deres fløjlsbetrukne og med Sølvax prydede Kister Plads i en Tilbygning, der nu saa vidt jeg ved er tilmuret. I Folkemunde gaar det Sagn, at Anna Søs ikke døde og blev begravet, men blev hentet af den Onde, til hvem hun havde forskrevet sin Sjæl for at have Rigdom her. Sagnet har jeg iblandt andre fra min Hjemstavns sendt Svend Grundtvig, men ikke set det optaget iblandt de Sagn jeg har set trykte.

Den nuværende Hovedbygning⁸⁾ er vist bygget af en af Anna Søs Søner eller Sønnesønnesønner, i hendes Tid var det næppe. Nærmere Ladegaarden, hvor tidligere Vaaningshuset⁹⁾ har staaet, var i min Barndom en lille Lavning i Grønsværet, hvor vi glædede os på lidt Is om Vinteren. Der var tidligere opgravet en Kobberkjedel, hvor Ørerne var fyldte med Sølvpenge; men de Penge, der havde fyldt Kjledelen, var tidligere taget, man antog af en Ladefoged, der pludselig var bleven saa rig, uden at man vidste, hvorfra Pengene kom. Det mente man var en af Anna Søs gjemte Skatte, hvor hendes tidligere Dagligstue havde været. Det 2-Etages Hus, som endnu staa¹⁰⁾, blev godt og prægtigt udstyret. Der var to Aar i Forvejen sendt Smed og Gjørtler til Kjøbenhavn for at dygtiggjøres til det Slags Arbejde, og alt det malede Træværk, Panel og Døre, som vist var over 100 Aar¹¹⁾ gamle, da min Fader kom til Gaarden, var uforandret og kjønt bevaret, medens vi vare der. De svære Silkedamaskes Tapeter¹²⁾ havde jo tabt noget af deres friske grønne Farve; men vare for det meste ubeskadigede.

Ja, det er vel nok om Gaarden, men Stedet er mig kjær; og det høje Bjerg, der ligger sydvest for Gaarden og

²⁾ Johan Nicolaj Bruhn, født 1833.

³⁾ Nikolaj Schönaus, født i København 1778, gift 1804 med Vilhelmine Marie Christine Warelmann (1779-1869).

⁴⁾ Nikolaj Schönaus købte gården af Chr Overgaard, som havde købt den af Fr. Berregaard i 1804

⁵⁾ Fr. Berregaards første hustru var Sofie Antoinette Sehested, død 1787. I andet ægteskab var han gift med hendes søster Jensine Vilhelmine Sehested.

⁶⁾ Billederne kom ved gårdens sidste ejere til Sjælland, hvor de efter en del år blev erhvervet af Thyboforeningen, som 1943 skænkede billederne til Thisted. De kan nu ses på museet. Thyboforeningens formand var dengang fortælleren Bertel Budtz-Müller.

⁷⁾ Anne Søs var først gift med Søren Jacobsen Lugge og anden gang med Enevold Nielsen Berregaard. Den omtalte slægt Lange var ejer af Kjølbysgaard fra først i 1600-tallet til 1675.

⁸⁾ Hovedbygningen lod Anna Søs sønnesøn opføre 1766.

⁹⁾ Der er nogen uenighed om hovedbygningens beliggenhed og udseende på Anna Søs tid. I Thisted Amts Tidende 26/11/1953 redegjorde Jul. Hvamstrøm, Ringsted for en række bygningshistoriske opdagelser, der fremkom i forbindelse med bygningens nedrivning i vinteren 1918-19. Det synes, at Villum Berregaard lod hovedbygningen opføre på fundamentet af det gamle hus.

¹⁰⁾ Bygningen var opført med én etage på høj kælder.

¹¹⁾ Disse ting skulle i så fald have været genanvendt fra det gamle hus, eftersom den bygning, Conradine Bruhn har kendt, jo opførtes 1766. I Købstadsmuseet "Den gamle By" findes en af Kjølbysgaards fine barokdøre bevaret.

¹²⁾ Prøver af disse tapeter kan ses på museet i Thisted.

bøjer om ad Kløv og Lynnerup Byer, det har vist tidligere modtaget Bølgeslaget af Havet, da det vist har gaaet ind i Limfjorden i den Lavning hvor Gaarden nu ligger.

To generationer på gården

Da min Fader købte Kjølbygaard var det i Forening med hans Broder¹³), Fr. Christjan Schönau, Byfoged i Lemvig. Aaret efter købte min Morfader, Arent Peter Varelmann dem ud, min Morfader fik derfor Skjøde paa Gaarden, og mine Forældre blev boende hos dem; der var baade Husrum og Hjerterum, saa vi Børn kjendte ikke til andet i Hjemmet end et glad og kærligt Samliv; og dog kan jeg ikke tro andet, end det har været min stille, opofrende

Kjølbygaard. Hovedbygninger, ladebygninger og Hunstrup Kirke fotograferet omkring 1910.

Moder et Savn ej selv at have Husholdning, da hun havde Familie. Senere, i de 19 Aar min Moder tilbragte som Enke i min Mands og mit Hjem, Rybjerg ved Ringkjøbing, har jeg nok kunnet mærke, at min Moders Hu altid stod til en lille Ejendom og Husholdning. Det og min Faders Spekulationsaand voldte vel saa, at min Fader 1816 om Efteraaret nedsatte sig som Kjøbmand i Thisted. Det gik i 3 Aar, men saa faldt der svære Tab i Kornspekulationer paa Norge, saa vidt jeg har forstået, og efter at min Fader havde ordnet sit saa godt han kunde ved at sælge hvad han havde, flyttede vi tilbage til mine Bedsteforældre i Høst 1819. For os Børn var det en Glæde at komme tilbage; men i det sidste Aar var min rare gamle Bedstefader blevet svag, han var bleven lammet i den venstre Side, havde ingen Kræfter i Armen, men Gudskelov i Benet, saa om han end gik tungt og langsomt, kunde han dog gaa i Gaarden og lidt i Marken, og kjørte han længere Ture, og vi Børn kunde faa Frihed fra Skolen, var det vor store Glæde at være med og om ham. I Sommeren 21 rejste min Fader med ham til et Bad i Oldesloe; Rejsen og Opholdet der glædede den gamle Mand, men gjengav ham ikke Førligheden. Da var det ej som nu at kunne fare med Damp paa mindre end et Døgn en saadan Strækning; de rejste med egen Vogn, have altsaa Kusk og en ældre Jomfru Herforth med for at pleje min Bedstefader, kjørte 4 á 6 Mil om Dagen, lagde Vejen om ad Slægt og Venner, mistede en af Hestene i Østersnede, hvor de standsede et Par Dage hos min Farbroder, Præsten Godfred Schönau.

Om fødselsdage og andre fester

15. Oktober 1821 døde min kjære gamle Bedstefader saa stille og rolig, lige som han havde lagt sig paa Sengen til Middagshvile, faa Dage efter at han havde sagt til mig:

Kjølbygaard set fra gårdspladsen i 1916.

”Den 16. Oktober er det min Fødselsdag, tænk da paa mig med Glæde, da vil a være glad”. Det var første Gang jeg hørte Tale om nogens Fødselsdag i vor Familie, det var ikke som nu, der gjøres Visitter og drikkes Chokolade ved de flestes Aarsdag; Kongen og Standspersoner, f.Eks. vor gamle rare Amtmand Feye¹⁴), naar hans Fødselsdag indtraf var der Borgermusik, Illumination, Maskerade eller Bal, og Kongens, ja, det kjender I nulevende ikke, hvilken Jubel der da var over hele Landet. Det var vist det første vi saa efter i en ny Almanak, hvad Ugedag d. 28. Januar kunde blive. Ballerne i den Anledning toge vi Døtre sjeldent Del i, min Fader foretrak stundom paa den Dag at uddele Gaver af Brød og Kød til de mange trængende Familier, der da boede i Østerild, Annekssognet til Hundstrup. Jeg kan mindes, han paa en saadan Dag samlede dem efter Indbydelse i en stor Stue paa Gaarden, talte med dem og til dem i en lang Tale, hvor vor gamle, godmodige, men noget tunghøre Præst sad ved min Faders Side ved Bordenden og nikkende bifaldt, hvad min Fader med høj Røst talte til baade Mænd og Kvinder. Min Fader lod sjelden nogen Lejlighed gaa bort, hvor han kunde faa opmuntret Folk til Nøjsomhed og Arbejdssomhed; jeg mindes godt, hvor glade vi Børn vare ved at være indbudne med vore Forældre til et Bryllup i Sognet hos en velhavende Gaardmand i Kløv; saa hørte min Fader, at der var bleven kjøbt Kaffebønner og Rom, og det var første Gang, der var tænkt at byde Kaffe til et Gilde; min Fader, som var bange det var for vor Skyld Manden havde en saadan Bekostning, red straks derned og bad ham overlade sig Bønnerne og Rommen for de Penge han havde givet for det, men det syntes Manden dog ikke han vilde, saa blev vi hjemme fra Bryllupet. - - -

Birkeskriveren og byfogedens datter

Min Bedstefader var født i Amsterdam, hvor hans Fader var Kjøbmand, hans Moder var dansk, født i Holstebro eller i egnen, hun hed Anna Jørgens Højer. Som Enke drog hun tilbage til Danmark, drev en lille Handel i Holstebro, blev senere gift med en Lind og fik flere Børn i det sidste Ægteskab; i det første havde hun kun 2, min Morfader Arent Peter og en lille Pige. I sit 20de Aar rejste min

¹³ Der henvises til slægtsoversigten og Viggo Bruhns optegnelser i originaludgaven.

¹⁴ Gerhard Faye var amtmænd i Thisted 1805-1843; han døde 1845, 85 år gammel.

Morfader til Amsterdam for at opsøge nogle Slægtninge, men det lykkedes ikke. Han blev Forvalter hos Baron Juhl paa Ryssensten indtil han blev gift med Mette Marie Conradi, som da var Husbestyrerinde der; hun var Datter af Byfoged Conradi i Nibe, havde 12 Sødskende, men kom straks efter hendes Konfirmation, ligesom hendes 1 Aar ældre Søster, til Havnø hos Baron Arensdorf, hvor hun gik Datteren Edel Marie tilhaande og syede hendes Udstyr, da hun blev gift med Baron Juhl til Ryssensten; fulgte Baronessen dertil, og efter den unge Kones Død Aaret efter vedblev min Mormor at blive der som Husbestyrerinde, og hængte med stor Kærlighed sit hele Liv ved Sønnen, som Baronessen efterlod. Tit fik hun tilligemed min Morfader venlige Hilsener fra Baronen, og jeg mindes engang en Tønder dejlige Æbler.

I Hjemmet havde min Mormoder og hendes Søskende nydt en omhyggelig Opdragelse og Undervisning, de havde baade Kandidat og Lærerinde i Huset. Nogle uformuende Folks Sønner nød og Undervisning hos Kandidaten, og en af dem, som hed Broe, blev senere Degn i Vandborg, det Sogn, hvor mine Morforældre boede paa Vestergaard¹⁵), og blev der Lærer for min Moder, hun var deres eneste Barn. Da min Morfader blev Birkeskriver, fik han Indfødsret her i Landet, hvilket Dokument jeg opbevarer tilligemed en kongelig Tilladelse til at løse Sognebaand. - - -

Som Birkeskriver havde min Morfader ugentlige Vandringer til Ryssensten, senere maatte til deres store Sorg Godset sælges, de havde jo altid haabet, at det kunde have vedblevet at være den unge Barons Ejendom, det blev ikke saa. - - -

Byfoged Conradis datter fra Nibe

Hvad mon en Byfogeddatter nu vilde sige om et saa tarveligt Udstyr som det, min Mormor fik i en lille jernbeslået Egekasse, der vel kan rumme 2 Skp. Korn, knap saa meget som en dyb Kommodeskuffe; deri befandt sig Linned, daglige Kjoler, en sort Kjole, Strømper og Sko. Jeg har endnu den gamle Kasse med Aarstal 1731. Efter at have tjent i 5 Aar fik Mormor Raad til at anskaffe sig en Kiste, grønmalet med røde Kranse om Navn og Aarstallet 1768. Den blev og min Ejendom, da jeg blev gift, og er nu Frederikkens. Ja, hvor kan dog saadan en død Ting som en Kiste tit vække kjære Minder i min Sjæl; naar jeg nu tænker paa, med hvilken Højtidelighed Mormor tog sin røde Silke Damask Salop (Mantille) op af Kisten og tog den paa over en sort Silkekjole, naar hun Højtidsdagene vandrede til Kirken med Morfar, han med lang Spanskrørstok med Sølvknap paa Toppen og en Sølvring halvanden Kvarter længere ned med et Baand i en lille Ring, hvor Haanden omfattede Stokken; hans hele Dragt var noget usædvanlig, pyntelig og pæn, Knæbenklæder, Vest og sort Frakke af et Stykke Klæde, med forgyldte Knapper, Sølvspænder ved Knæene og paa Skoene samt stribede Strømper; det var hans Dragt, samt et rødt Tørklæde om Halsen; han holdt ikke af at bruge sort Halstørklæde uden til Begravelse. Min moder var deres eneste Barn, født paa Vestergaard, og da hun var 4 Aar,

byggede hendes Forældre et nyt Vaaningshus. Med stor Glæde fortalte Mormor om den Sommer, og hvor rart og godt alt gik for dem. Pinsedag stod Træværket rejst, naturligvis Bindingsværk; Familien tilbragte Sommeren i Laden, havde Sovekammer i et Gulv, Borde og Stole i et andet, Ildstedet midt i et, og hyllede Ilden om Natten med en stor Gryde, som havde Hul i Bunden. Mange Venner og Bekjendte kom og besøgte dem i denne Bolig, og med Øl og Brød havde de forsynet sig saa godt, og bevarede det, saa de kun behøvede at faa bagt ved en Nabo en Gang inden de flyttede ind og kunde bruge den nye Ovn. Min Mormors Dygtighed bestod mest i at give hver Pige sin Gjerning og paase, at den blev udført, men kunde ogsaa skjænde alvorligt, naar noget blev forsømt. - - -

Jeg kan ikke mindes, at min Mormor nogensinde tog ud i Besøg, i Thisted var hun aldrig, kun engang kan jeg mindes hun tilligemed Morfar og mine Forældre gik til Præstegaarden, en halv Fjerdingvej, der var Bispestads, hørte jeg en sagde; jeg havde vel faaet Lov til at følge paa Vej, gik bagefter og bemærkede Forskjellen i Moders og Mormors Dragt, Mormor vist med det samme Snit paa Kjolen, hun havde haft som ung Kone, og Kappen i lige Maade. Jeg ved aldrig jeg har set nogen klædt som mine Morforældre, saa staselig, selv i de daglige klæder. - - -

Vilhelmine Warelmann og Nikolaj Schønau

Min Moder kom kort efter hendes Konfirmation til Viborg i en Syskole, lærte, som Tiden vist da fordrede,

Nicolai Schønau

meget fint Haandarbejde, særlig havde min Moder Anlæg og Lyst til at sy med kulørt Floksilke og at lave Blomster, helst efter Naturen. Det var en Gave og en Fingernemhed, der ikke er gaaet i Arv til mig, nok til mine Døtre og noget til Sønnerne, og især min 10 Aar yngre Søster Kristjane lignede hende deri. Hendes Forældres Gjæstfrihed og Forbindelse med saadanne Pengemænd som Kammerherre Føns

og Generalkrigskommissær v. Smidten gjorde, at hun fik mange og stundom rige Gaver. I Hjemmet var min Moder en stille, huslig Kvinde, saa fordringsløs som faa; i sit 22. Aar blev hun gift med Nicolaj Schønau, dengang som dansk Juristfuldmægtig paa hans Broders Kontor, Byfogden i Lemvig. De nygifte fik en lille Ejendom, Korsled, en halv Mil fra Rammegaard, hvor Mors Forældre boede indtil de næste Foraar toge til Kjølbygaard.

Min Fader var yngste Søn af Postmester J. F. Schønau i Hobro og havde 10 Brødre, hvoraf jeg kun ved fem, som blev ældre, en Handelsbetjent, Jørgen, døde i Aalborg, Johan Frederik, gift med Sophie Levitzou i Kjøbenhavn,

¹⁵ Vestergaard ligger i Vandborg sogn.

var Sømand og fandt sin Død paa en Hjemrejse fra Norge ved Svenskekysten; Gotfred blev Præst i Østersnede og Christjan Byfoged i Lemvig. Der var et kjærligt Sammenhold imellem de tre Brødre, navnlig Kristjan og min Fader, og Vorherre forundte ham at være hos begge Brødrene i deres sidste Levedage. Min Farfar har været en gemytlig gammel Mand, et Brev jeg har fra ham til en af

Conradine Bruhn, født Schönau.

Sønnerne vidner derom; han var da 70, havde brudt Benet i en Dans og fortæller Begivenheden og er saa glad, at alting dog gik saa godt; det lader ikke til, at der var noget forunderligt i, at han blev siddende i Selskabet indtil en af hans Venner kunde komme og bære den høje, stærke Mand paa sin Ryg til hans Hjem. Han var Enkemand i en Del Aar, havde just ikke gode Kaar, men var nøjsom og gavmild

og vænnede sine Sønner til det samme. v. Smidten var en Fætter til min Fader, jeg tror, at tildels ved hans hjælp de to Sønner Kristjan og Gotfred blev holdt til Studeringerne, Kristjan havde efter Sigende taget Eksamen som Teolog før han tog den juridiske. Høje og kraftige Mænd var de alle og en god Sangstemme havde især min fader. Som Discipel i Viborg Latinskole blev han, vist tillige med flere, udset til at syngte Lig ud, naar fornemme Folk blev begravet, og dertil hørte og ved Døren at udraabe Følget i den Orden, de skulde følge. Ved en saadan Bestilling, sagde min Fader, havde han fortjent mangen en Krone, og derfor havde han vist faaet det Syn, han havde, for at ordne saa meget ved Festligheder. - - -

Som Ægtemand var han sjælden kærlig og hensynsfuld, og min Moder saa op til ham som en Mand, der stod over alle hans jævnlige; som Fader var han meget omhyggelig for vor Undervisning og Opdragelse, noget der ikke var almindeligt i de Tider, og jeg ved, det voldte ham mangen søvnløs Nat og mangen en brydsom Time at tænke, hvordan han bedst skulde drage Omsorg for, at vi Børn blev førte til Erkjendelse af, hvad der var Sandhed; han vilde gjerne søge det med Forstanden, og kunde ikke, som min stille Moder, give sig fuldt hen i Gud Fadere Villie. Som Barn har jeg saa tidt set min Moder sidde stille med foldede Hænder og derpaa rejse sig med et "I Jesu Navn" og med Korsets Tegn; da har maaske den stærke Mand haft for store Planer, og hun har bedt for ham og for os alle. - - -

Som dansk Jurist og tidligere Fuldmægtig havde min Fader jo megen Øvelse i Kontorforretning; Bønderne i vore Nabosogne kom jævnlig til ham for at søge Hjælp og Raad, da skrev han for dem alt, hvad de behøvede ved Kjøb og Salg, mæglede imellem Øvrighed og Bonde, naar de troede sig forurettede, men talte ogsaa djærvt deres Sag, naar der var Grund dertil, saa han stundom laa i Kamp med Øvrigheden en Tid; som Tiendekommissær havde han ogsaa meget at skrive, saa han var stærkt beskæftiget. Fra

1821, da min Morfar døde, overtog han Kjølbygaard og beholdt den i Forening med hans Svigermoder indtil hendes Død, da solgte han den, vist fordi han antog den ikke kunde komme i nogen af Børnenes Besiddelse. Det kunde glæde mig meget endnu engang at se den og Omegn, men det naar jeg vel næppe. - - -

I 1825 byggede han den store Lade paa Kjølbygaard, som staa endnu. Den Gang kunde man ikke gaa til Karetmageren og tage en ny Vogn eller til Kjøbmanden efter en Skovl, Spade eller hvad man i Øjeblikket manglede, det skulde alt stykkes ind og saa samles af en Haandværker. Her var Bedstefader en meget forsynlig Mand. Han oplagrede 12 Tdr. Malt, 10 Tdr. Salt og Rug, saaledes at det gamle skulde række til Julebagningen. Han havde altid en Trævogn staaende færdig til Beslag og Jern liggende dertil, Træharver og Plove, Hammelstokke og Skafter liggende paa Loftet i Reserve. Gamle Tranberg sagde, at han aldrig havde set et saa vel forsynet Hus, som der var. Paa Rydbjerg havde vi ikke saa ganske lidt af Kobbertøj til forskjelligt Brug og i mange forskjellige Størrelser, men det var kun en lille Del af, hvad der fandtes i et Rum paa Kjølbygaard, der kaldtes Kobberkamret. Mange af sine Forsyninger hentede Bedstefader ved Strandauktioner; der fik man gjerne de bedste Varer.

Byfoged Christjan Schönau, Lemvig

Farbroder Christjan giftede sig som Prokurator i Viborg med Sophie Schoumborg, hun var knap 17 Aar, smuk og livlig, havde en ældre Søster, som var gift i Byen, men da min Farbror hørte, de tænkte paa store Forberedelser til hans Bryllup, og det ikke stemmede med hans Smag, spurgte han en Sommeraften, da Sophie med sine Forældre var hos ham, og de spadserede i Haven, om hun ikke syntes de skulde holde Bryllup samme Aften; det havde hun intet imod, Kongebrev blev løst, Præsten anmodet om at vie dem, og sendt Bud efter min Fader, som var paa en Keglebane; da han hørte, hvad der forestod, vilde han gaa hen at klæde sig om. Behøves ikke, sagde Christjan, Sophie staa Brud i en Sirtses Kjole. Dagen efter rygtedes jo Begivenheden, og efter Lykønskingsbesøgene maatte der jo gjøres Gjenbesøg, saa var den unge Brud klædt i hvidt Atlask og en Rose i hendes sorte krøllede Haar. Med dem flyttede min Fader nok til Lemvig, blev tidlig gift og kom saa til Kjølbygaard. - - -

Der var bryllup på Kjølbygaard 1829

Conradine Schönau og Thomas Bruhn

I Forsommeren 1829 maa de være blevet forlovede, og i Byghøsten aflagde Moder med Bedstefader Besøg paa Rydbjerg¹⁶). Den 6. November s.A. stod Brylluppet paa Kjølbygaard. Det blev større, end de havde ønsket det; Bedstefader hørte om Embedsfamilier, der vilde komme og ønske til Lykke Dagen efter, og saa foretrak han at bede dem med til Brylluppet, og saadan gik det til, at den gamle Amtmand Faye, som ikke kjendte Fader, kom hen og hviskede til ham: "Vil De ikke nok vise mig Brudgommen, jeg kjender ham ikke". Vi har en gammel skreven

¹⁶ Udgifterne Christiane og Viggo Bruhns optegnelser.

Kogebog, og i den har jeg som Barn undret mig over at finde mange Opskrifter med Faders Haand, da jeg vidste, at Fader havde saa uhyre lidt Interesse for Madsager; men Fader kom til Kjølbysgaard 8 Dage før Brylluppet, og Moder havde meget travlt med Forberedelserne, og for saa ikke at blive sinket af Fader gav hun ham dette Arbejde med Afskrivning.

Selve Dagen var det et forrygende Vejr med Sne og Hagelbyger, og for at kunne gaa til Kirken, der laa lige ved Gaarden, blev der lagt en Sti af Flad tørv at træde på. Danset blev der vist ikke, da Fader ikke dansede, kun Klapdans kjendte han, den sang og dansede han med os Børn, naar vi græd, det gik ikke altid med Humør; men han blev ved op og ned ad Gulvet, indtil vi lo. Fader hentede Moder i sin egen Vogn, fortalte Mogens Karet mager i en Sang, han skrev til ære for dem. Turen fra Kjølbysgaard til Rydbjerg var paa de Tider ret besværlig, særlig ved Vintertid, med Færgefart over Odde Sund, og paa Thyholm var der mange Fattigfolk; Børnene kom ud og bad om Gaver. Bedstefader har senere, naar hans Vogn hentede Moder ved Sundet, hvortil Faders Vogn kjørte hende, medsendt en Pose med Kobberskillinger til de smaa Børn, der tiggede ved Vejen. Engang opdagede Fader paa en Thylandsrejse et Sted en Bagerdør med en Kringle over, de kjøbte der noget Hvedebrød; men det smagte ikke godt og de vilde saa give det til Smaaabørn. Men da de ingen traf, stod Moder af Vognen og gik til et Hus i Nærheden med Brødet. Der sad en fattig Kone med nogle Smaaabørn, som trængte, de havde ikke Brød, og der havde været en anden fattig Kone inde hos dem, som havde trøstet dem med, at der nok skulde komme Brød inden Solen gik ned. Endelig oprandt den Dag, da Fader førte Moder ind paa den gamle Gaard med Lindetræerne i Gaarden. - - -

Dengang blev Husene ikke saa vel udstyrede med Møbler som nu; Moder medførte et Chatol, 2 Kommoder, 1 Bord og 6 Stole af Egetræ, lavede paa Kjølbysgaard af strandet Træ. Paa Rydbjerg var en stor Dagligstue over hele Huset, der var vist kun to store Spejle, kjøbt paa en Auktion, og mulig en Billedrække af de oldenborgske Konger. I Sovekammeret var en Forhøjning langs Vinduerne med en sort Kuffert for Enden, en dobbelt Himmelseng, en Posttaske paa Væggen samt et hængende Skab som Overdelen af et Chatol. - - -

Løst og fast om herregårdslivet

Man skulde nu tro, at Livet paa en lille Gaard i en saa afsides Egn, som der lige ved Vesterhavet, vilde gaa ganske stille hen, men den Tid var rig paa Begivenheder, og jeg lyttede saa gjerne til, naar jeg om Vinteraftnerne paa Kjølbysgaard kunde faa Mormoders Tanker bragt ind paa hendes unge Dage, hun følte sig saa lykkelig i sit Ægteskab, hun var den mest fremtrædende af dem, selv som gammel Kone var hun kjøn, anseelig, frimodig og en troende Kvinde. Min Morfader var mindre talende, mild og barneglad, han var afholdt i en vid Kreds for hans Retsindighed og Beredvillighed til at komme til Hjælp, hvor han kunde, og hvor var han kærlig mod vi Børnebørn, kunde lege Blindebuk med os og Tagfat, naar min Mormor om Vinteraftnerne kunde sidde i sin højryggede Lænestol og stille begge de høje Lys i Messingstagerne, paa det

gamle Stenbord med de bibelske Stykker, saa lige foran sig, at Skyggen faldt over hele Gulvet, saa var det oplyste Stykke ved Siderne vort og det beskyggede Morfaders; vi vilde jo over fra det ene Stykke til det andet, naar vi saa bleve grebne, medens vi løb over Skyggen, vare vi jo hans Fanger og maatte staa i Krogen ved det mahogni Skatol med en Stol for; brød vi nu ud, løb min Morfader jo efter os, og det var evige Løjer indtil vi blev trætte, saa endte det gerne med, at vi fik et Glas god Mjød eller et Æble. At det var en stor Sorg for vi Børn, jeg tror mest for mig, da han blev svag og senere døde, det kan I nok forstaa, kjære Børn. Men jeg maa tilbage til Vestergaard. - - -

Gæster

Der kom saa Landmaalerne, de boede i Vestergaard i lang Tid, saa kom mange og store Strandinger, Kaptejnerne foer ikke som nu bort med Damp, men blev i Uger, ja Maaneder, til alt var ordnet; kom der tilrejsende, med egen Vogn naturligvis, fra Aalborg eller Viborg, Kjøbmænd til de strandedes Vine og Tøjer, som den Gang ofte kom, saa blev de der i flere Dage; Folk havde bedre tid dengang og gav sig rolig til alt.

En Begivenhed skal jeg her have med. En ung Mand, Smidt hed han, og var en begavet ung Mand, havde (saa fortalte min egen Moder, da hun boede som Enke hos os paa Rydbjerg) forbrudt sig imod Regjeringen, hun antog ved at skrive om Ting, der ikke i den Tid maatte høres, og blev derfor sat i Fængsel, Blaataarn. Faderen som var en rig Mand, fandt Midler til at faa ham ud af Fængslet ved andres Hjælp, men saa gjaldt det om at faa den unge Mand skjult, og han blev da sendt til min Morfader med Anmodning om at beholde ham som Skriverkarl indtil en Lejlighed gaves at faa ham til en anden Verdensdel. Da den kom og alt var beredt, rejste min Morfader med ham til Kjøbenhavn, fik ham ombord og leverede ham 1000 Rd. Nu troede han alt var godt, men der kom ikke Medvind, Skibet blev liggende, og den unge Smidt vilde benytte Opholdet til at forsyne sig med en Del Bøger, og dertil gik en Part af Pengene; Morfader skaffede nogle tilveje igjen, og Smidt rejste. Mange Aar derefter holdt en Stadsbefordring for Døren paa Kjølbysgaard, min Moder løb ned af den store Trappe for at modtage den udtrædende Herre og troede, at han kun vilde bede paa Gaarden, ligesom en hel Del andre Herrer, som i Morgenstunden vare rejste til Løkken til den store Strandauktion 1813 (?). Men den Fremmede hilste ”Goddag Cirstine, du maa ikke melde mig, jeg vil saa gjerne overraske dine Forældre og sige dem Tak for, hvad de har gjort for mig; saa gjenkjendte min Moder ham, og der var Glæde over de Gamle at se ham sund igjen i Fædrelandet. Han havde lidt en Del, men var blevet en rig Mand, og var glad ved at have faaet Raad og Lejlighed til at løskjøre et Par Landsmænd, der var tagne i Sørvøverstaterne. Hvor og hvad Manden senere blev vidste min Moder ikke. - - -

Vinterglæder

Min moder tog sjælden ud, det var med stor Overtalelse Fader fik hende med til Præstegaarden og et Par andre Familier, i Kaneføre, som vi havde hver Vinter i Thy;

mens jeg var der, formaaede han hende altid til at tage ud, saa sad Moder vel indpakket i Kanetæppe, med en "Palantin", der saa ud som en Rævehale, men var nok 7 á 8 Alen lang, og en ditto Muffe, saa stor som en god Hovedpude, med en lille af fint Skind indeni; naar saa mine Forældre kom hjem, bleve vi Børn skiftevis pakkede ind i det samme Forværk, og lystig gik det ud over Mark og Eng, ja, vi havde dengang Vinterfornøjelser, som man ikke har nu, i det mindste ikke her i Vesteregnet. Naar Sneen laa i Bjerget, og ej var for løs, fik min Fader os gjerne ud af Skolen, Huslæreren med, og saa hjalp de os en Kilk op paa Toppen af Bjerget, satte en af os i den, og rutz gik det ned ad Bjerget over Vasen, "æ Vais", siger Thyboen, og ud paa Engisen. Nu kom jo Arbejdet med at faa Kilken paa Toppen igjen, men Fader hjalp og opmuntrede, og alt gik med Glæde, ja, i Aftenstunden og i Maaneskin, naar min Fader kom ud til Glidepladsen, satte han sig tidt op i Kilken, og jeg glædede mig ved at kunne skyde ham saa rask paa den glatte Is, naar jeg trak Skoene af og løb med Strømperne, Fader saa det og hindrede det ikke, saa maatte det kunne gaa, og det gik, ja, han har stundom set os løbe barfodet igjennem dyb Sne igjennem Gaarden og moret sig derover. Det var nu og altid mine Forældres Skik at vadske Hænderne i nyfalden Sne, og det vedblev min Moder med Aar efter Aar indtil hun døde i sit 90. Aar. - - -

Bondebryllup i Thy

Den Fornøjelse at se Brudskaren kjøre igjennem Gaarden op til Kirken, som ligger tæt nord for Gaarden, passede vi paa at faa hver Gang, der var Bryllup i Byerne Lynnerup og Kløv. Mest lystigt var det for os at se de 6 á 8 Forridere svinge i Galop igjennem Gaarden op til Kirken og derfra gjentagne Gange ride tilbage imod Brudens Vogn. Naturligvis gik Toget under fuld Musik af blæsende Instrumenter, der og ledsagede Salmesangen i Kirken. Bryllupperne holdtes altid i Thy paa en Fredag, Søndagen efter gik saa Ungfolkene i Kirke med atter en lille Skare; var der en sjelden Gang Bryllup en Søndag, var Vielsen før Gudstjenesten, efter Vielsen gik saa hele Brudskaren ud, blev paa Kirkegaarden og udenfor den beværtede med Brød og Brændevin samt Øl, og gik saa som Ægtefolk ind, Brudfolkene sammen; men det var kun Smaafolk, der nøjedes med en Dags Gilde. I Almindelighed var Bryllupperne i Efteraaret, naar Dagene vare korte; Brudgommen blev saa udtagen i Hjemmet, der samledes hans Slægt og Naboer til et solidt Maaltid, hvor ikke maatte savnes Fisk; kunde den ikke skaffes fersk, saa tør Fisk, og den spiser Thyboerne altid kold med Sennepssovs til. Naar saa Toget var kommen godt i Gang, og der kunde være en kvart Mil til Brudehuset, blev der gjort holdt paa Vejen, Skafterne sprang af Vognene og bød Vogn efter Vogn "Skjænk" frem, bestaaende af tørre Kringler, andre Smaakager, Mjød og Brændevin. I Brudehuset maatte atter bydes Smaakager og Skjænk samt Smørrebrød, enten skaaret eller med dækket Bord, med varmt, godt Øl til. Ingen Under da, at Brudskaren kom sent til Kirke, og at der maatte brænde 2 Lys paa Alteret og 1 ved Degnestolen, at de kunde se at ofre rigtig. Det glædede mig tit som Barn at hjælpe den 80-aarige Degn Holm at slukke Lysene og tage ham ved Haanden og følges med

ham i Mørket ud af Kirken. Engang kom Brudskaren saa sent til Hillerslev Kirke, at Pastor Stenstrup blev utaalmodig og vilde gaa ud af Kirken, mødte i Vaabenhuset den usædvanlig lille Brud, og da han i Mørket ikke kunde se, hun var brudepyntet, formanede han hende og de øvrige til at gaa hjem igjen; dog lod han sig bevæge af Brudens Bønner til at bie og vie dem. Om de i Mørket fandt vel hjem, ved jeg ikke, men det hændte stundum, at de i Kaneføre, som sje Ident udeblev i de Vintre i Thy, fore vild, uden dog, at jeg ved, der skete nogen Ulykker. Engang var vor Husholderske til Baredaab, kjørende i Kane, de fore vild paa Hjemvejen, ved Midnatstide, og da Karlen stod af Kanen for at undersøge hvor de var, og mærkede de var paa en Udkant af Bjerget over Lynnerup, vilde han af Forsigtighed spænde Hestene fra og sagte faa dem om paa Siden af Kanen, men saa saare Hestene bleve løsnede fra Kanen, sank baade de og Karlen dybt ned ved Bjergets Fod i Sne, med den Kam af Sne, der gjerne lagde sig om den øverste Kant. Pigen maatte sidde i Kanen til Daggy, og Karl og Heste indtil Folk kom op i Gaardene og fik dem kastet ud af Sneen, Gud ske Lov udskadte. Byen laa dengang nedenfor Bjerget, nogle Vintre senere, ja, det var vist 1834 eller saa omtrent, nødte en stor Oversvømmelse Beboerne til at flytte højere op. - - -

Om Conradine Schönau,

fortalt af datteren Christjane Bruhn

Moder kom til Aalborg paa et Pigeinstitut, hvor hun blev enten to eller halvandet Aar. Det var en Familie Poulsen der bestyrede det, og der var det første Aar en Lærerinde, Jomfru Svenningsen, der senere blev kendt som Fru Steffensen paa Holstejnsminde. Livet der levedes ogsaa under jævne Forhold, de unge Piger boede hos Poulsens, og der var mange Børn, derimellem den Justitsraad Poulsen, der fik en Del at gjøre med Danmarks Handelsforbindelse med England. Naar de unge Piger skulde vaske sig om Morgenen, maatte de staa ude ved Brønden eller Truget, og Moder blev anset som meget flot, at hun købte sig en Vaskeskaal. Der knyttede Moder Venskab, særlig med en Præstedatter, Mariane Sørensen, og det varede Livet ud og blev overført paa Børnene. De levede langt fra hinanden under saa forskellige Vilkaar; Moder blev tidlig vakt til kristelig Bevidsthed og saa ikke Veninden i 30 Aar, men Kjærligheden blev dog bevaret og opfrisket i deres Alderdom og senere fornyet igjennem Børnene. Naar Moder kom nogen nær, fik hun gjerne deres Slægtskab opredet og holdt saa altid fast paa, hvad hun fik at vide af den Art, saa hun havde mange Slægters Stamtavle i sit Hoved. - - -

Dersom Moder vilde være Læreinde, maatte hun gjerne blive et Aar længere i Aalborg, men dertil havde hun ingen Lyst. "Nej, hellere være Bryggerspige hjemme", svarede hun, og saa blev det besluttet, at hun skulde ud og lære Husholdning og forberedes til Konfirmation og kom saa til Snedsted Præstegaard hos en Provst Benzen. - - -

I to Aar blev Moder i Snedsted, men kom saa hjem til Kjølbygaard for at overtage Husholderskens Plads, naar hendes Tjenestetid var udløben.

Der var en meget stor Husholdning. Moder havde sit Værelse underneden, hvor Køkken og Folkestue ogsaa var,

og der var Gulvet lagt med store Fliser, og naar Moder stod stille ved et eller andet Arbejde, blev der altid en vaad Plet paa Gulvet, saa sundt var det vist ikke, og hun var heller ikke rask. Dengang tog Rejsende fra Thisted til Aalborg og omvendt altid ind paa Kjølbysgaard for at bede, og de skulde beværtes med varm Mad, Steg eller fersk Fisk, og det gjorde Husførelsen meget besværlig; der skulde altid hænge en Steg parat. Gjæsterne blev ofte om Natten og skulde saa have varm Frokost inden de rejste. Oldemoder sad paa sit Værelse og styrede Huset, Moder udførte det og Bedstemoder var Værtinde, hvad vist egentlig ikke laa naturligt for hende; hun var en stilfærdig, tilbageholdende Kvinde der ligesom blev borte mellem sin Mand og sin Moder. Efter at Bedstemoder som en gammel Kone og Enke kom til Rydbjerg, udviklede hun sig mere i Selvstændighed; hun var saa nøjsom og taknemlig paa sine gamle Dage; lige og rank sad hun paa sin Stol og spandt og vandt saa flittig, og kom saa Fader op og talte med hende, var hun saa taknemlig derfor. Det hændte tidt, at de, begge tunghøre, hver talte om sit og ikke mærkede

Misforståelsen, naar Fader af Opmærksomhed ledte Talen hen paa hendes Ungdoms Oplevelse og hun førte Talen hen paa Avlen paa Rydbjerg. - - -

LITTERATUR OM KØLBYGAARD

- Conradine Bruhn: Erindringer og optegnelser. Ringkøbing 1916. (udg. v/ Christjane og Viggo Bruhn.)
Hans Kirk: Landdagsvalg, i: Skyggespil. 1953.
Jacob Andersen: Fra bondens Thy til kongens by. Erindringer I, 1926.
Torsten Balle: Anne Søde og hendes slægt. Historisk Årbog for Thisted Amt. 1962.
Else Elling: Mormor. Historisk Årbog for Thy og Mors. 1978.
Else Elling: Peder Hagensen. Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred. 1985.
J. C. Jacobsen: Kølbygaards historie. Historisk Årbog for Thisted Amt. 1917.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred 1987, side 23-46).